

УДК 027.7.021(477.83–25)“193/194”:32(47+57)
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2023.55.13430>

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У 1939–1946 рр.

Леся КУПИН

Львівський національний університет імені Івана Франка,
Наукова бібліотека

вул. Драгоманова, 5, Львів, 79601, Україна,

e-mail: lesya.kupyn@lnu.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2570-1914>

Становлення радянської влади у Західній Україні суттєво позначилося на організації роботи Львівського університету та бібліотеки зокрема. Попри фальшовані спроби проведення українізації, суттєвих кадрових змін у Фундаментальній бібліотеці, як і в університеті, після приходу радянської влади, не відбулося. Серед працівників книгозбірні переважали поляки. Натомість бібліотека була одним з перших підрозділів університету, який відчув сутність радянської системи влади, де заборонявся доступ до “імперіалістичної літератури”, суворо контролювалися усі виробничі процеси. Задля популяризування творів марксизму-ленінізму та іншої радянської літератури створено Центральне бібліографічне бюро. Після відновлення радянської адміністрації у Львівському університеті, на короткий час продовжували дотримуватись заходів з радянізації бібліотеки 1939–1941 рр., зокрема в кадровій політиці. Вже з січня 1945 р. розпочалася хвиля арештів польської інтелігенції, яка завершилася так званим звільненням поляків “за власним бажанням” та їх депортацією з країни. В результаті, вакантні місця у бібліотеці заповнювалися здебільшого новоприбулими та низькокваліфікованими кадрами зі східних регіонів УРСР або Росії. На цей час припадає організація спецфонду бібліотеки з обмеженням доступом до забороненої літератури. Знаковою подією в організації роботи бібліотеки Львівського університету був наказ ректора Івана Беякевича про надання бібліотеці статусу наукової.

Ключові слова: Наукова бібліотека Львівського університету, радянізація.

Після того, як 17 вересня 1939 р. радянські війська перетнули східний кордон Польщі, у Львові розпочався процес становлення радянських органів влади, які намагалися показати свою лояльність до українців приєднаних територій. Особливого значення “нова влада” надавала організації українського університету у Львові на базі університету Яна Казимира. Спершу він отримав назву “Львівський державний університет” (за ректорства Михайла Марченка вживали назву “Львівський державний український університет”), а в 1940 р. йому присвоїли ім’я Івана Франка. Однак упровадження системних антиукраїнських заходів в університеті протягом 1939–1941 та 1944–1946 рр. наочно підтвердили, що заклад став насамперед інструментом

радянзації населення Західної України. В університетському середовищі особливості цієї політики яскраво відобразилися в роботі бібліотеки, на яку покладали інформаційну та просвітницько-ідеологічну функцію.

Тому історія та організація роботи бібліотеки Львівського університету 1939–1941, 1944–1946 рр. викликають безперечний інтерес, позаяк досі нема наукової розвідки з цієї проблеми. Окремі описи, що стосуються бібліотеки цього часу, містяться у працях з історії Львівського університету або в дослідженнях біографій осіб, які були пов'язані з університетською книгозбірнею, зокрема, це праці В. Кметя¹, В. Качмара та Я. Припути², А. Редзика³, Я. Драуса⁴ та ін. Хронологічні рамки дослідження: 1939–1941 рр. (від початку становлення радянської влади на західноукраїнських землях з центром у Львові до початку німецько-радянської війни); та 1944–1946 рр. – від повоєнного відновлення радянської влади до етапу завершення евакуації (депортації) польського населення зі Львова.

Призначення на посаду в. о. директора Фундаментальної бібліотеки (таку назву вона мала до 1945 р.) Богдана Барвінського, професора та знаного бібліофіла, мало стати першим кроком на шляху до її “українізації”. Ректор університету Михайло Марченко прокоментував це так: “...На чолі бібліотеки стоїть бібліотекознавець – історик професор Барвінський, який під час польсько-шляхетського панування на протязі довгих років не міг дістати праці – був безробітним”⁵. Його заступником теж призначили українця – Володимира Томовича Городиського. Однак суттєвих кадрових змін у Фундаментальній бібліотеці, як і загалом в університеті, після приходу радянської влади не відбулося. Більшість працівників книгозбірні були поляками, яких у 1939 р. перемістили на нижчі посади. Так, у бібліотеці залишилися працювати знані фахівці й бібліофіли: Йосифа Менкарська, Віталій Левицький (у грудні 1939 р. перейшов до бібліотеки медичного інституту), Валеріан Прайснер, Зельман Ельберт, Франц (Францішек) Смолька, Еустахі (Євстахій Вацлав) Габерле, Мар’ян (Францішек Антоній) де Льюж, Адам Бохенський, Анна Феліція Єнджейовська, Зигмунт Рижевський та ін. Звичайно, серед контингенту працівників бібліотеки виявилися й такі, що не бажали працювати у радянському університеті, зокрема, д-р Стефан Менкарський, бібліотекар Семен Миколайович Масний. Хоча до роботи

¹ Василь Кметь, “Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка,” у *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*, Т. II: Л–Я (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014), 185–187.

² Володимир Качмар і Ярослав Припула, “Історичний факультет у структурі Львівського університету: 1940 рік,” *Вісник Львівського університету. Серія історична* 50 (2014): 418–456.

³ Adam Redzik, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946* (Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2006), 432.

⁴ Jan Draus, *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni* (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2007), 328.

⁵ Доповідь ректора університету Михайла Марченка на тему “Львівський університет в минулому і тепер”, Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – Архів ЛНУ), ф. Р-119, оп. 3, спр. 24, арк. 2.

у Львівському університеті 1939–1940 рр. залучали відомих західно-українських вчених, однак патріотично налаштована інтелігенція одразу відчувала чималий тиск зі сторони адміністрації. Зокрема, 16 грудня 1939 р. до колективу бібліотеки на посаду старшого бібліотекаря приєднався професор Микола Григорович Андрусак, проте уже 1 січня 1940 р. звільнився за власним бажанням. Оксана Михайлівна Пачовська (дочка М. Пачовського – професора, письменника, фольклориста, громадського діяча ЗУНР) на посаді бібліотекаря пропрацювала від лютого до березня 1940 р.

Бібліотека була одним з перших підрозділів університету, який відчув сутність радянської системи влади: заборона доступу до “імперіалістичної літератури”, суворий контроль усіх виробничих процесів. Наочним прикладом цього стало призначення на посаду завідувача читального залу Богдана Корниловича Дудикевича – члена КПЗУ, редактора комуністичних видань “Сяйво”, “Молот”, “Прапор комунізму”, який після закінчення Другої світової війни демобілізувався та зробив блискучу партійну кар’єру*: Черговим кроком на шляху радянізації ФБ було призначення Белли Мойсеївни Шапіро завідувачем відділу видачі книжок з 1 лютого 1940 р. Про рівень довіри адміністрації університету до Б. Шапіро свідчить її участь у складі комісії з держконтролю ОблВНО з дослідження роботи бібліотеки філії АН УРСР та Фундаментальної бібліотеки Львівського університету від 7 до 21 жовтня 1940 р. А вже 1 листопада 1940 р. її призначили старшим референтом з комплектування Фундаментальної бібліотеки. За посадовими обов’язками вона повинна була стежити, аби до читальної зали не потрапляла заборонена література. Впродовж березня 1940 р. в бібліотеці проводилися системні залякування висококваліфікованих працівників шляхом їх звільнення. Згодом окремих з них поновили на робочих місцях. Зокрема, Ф. Смольку звільнили через неявку на роботу, а через декілька тижнів, після представлення довідки про відсутність з поважних причин, поновили. М. Де Льюжа та Е. Габерле покарали через “порушення бібліотечних правил” та через те, що до читального залу потрапила недозволена література, однак незабаром також поновили на посадах бібліотекарів⁶. Зауваження отримала і Анна Єнджейовська (тоді старший бібліотекар), про що свідчить наказ ректора від 1 березня 1940 р.: “...вказати їй на недопустиме невиконання розпоряджень директора бібліотеки”⁷.

Загалом, бібліотеці Львівського університету відводилося особливе місце у пропаганді та утвердженні радянської влади. Неодноразово директора бібліотеки призначали відповідальним за проведення низки заходів та виставок,

* Дудикевич Богдан Корнилович (1907–1972) – заступник директора, директор Львівської філії Центрального музею В. Леніна (1945–1972), старший викладач кафедри історії УРСР Львівського університету, другий секретар Львівського обкому КП(б)У (1953–1954), депутат ВР УРСР II–III скликань.

⁶ Накази ректора, 1940 р., Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 3, арк. 184.

⁷ Там само, арк. 185.

присвячених вшануванню різноманітної радянської символіки. Зокрема, відомий наказ ректора Г. Биченка про організацію виставки, присвяченої Дню конституції 5 грудня 1940 р., виконання якої поклали на директора бібліотеки Б. Барвінського.

Ще одним заходом із радянізації бібліотеки та університету з метою позбутися залишків “опозиційної” ідеології, був наказ ректора Львівського державного університету імені Івана Франка М. Марченка “Про інвентаризацію Фундаментальної бібліотеки університету” Ч. 176 від 28 травня 1940 р. Відповідальність за її проведення покладалася на Б. Барвінського, А. Єнджейовську, З. Ельберта, М. Колянківського, Б. Шапіро. З цією метою до роботи в бібліотеці залучили 12 нових працівників, які повністю завершили роботу у червні 1941 р. Серед них були: Олександр Матвійович Барияк*, Теофан Миколайович Глинський, Теофіль Олександрович Карачевський**, Олександр Семенович Кривецький, Мартин Васильович Посацький, Надія Іванівна Хилінська, Олена Зауер, Євстахій Миколайович Савчук, Іван Петрович Товарницький, Кароль Бадецький***, Антоній Кнот****, Іван Полікарпович Бовдур⁸.

Важливим елементом радянської системи влади була трудова дисципліна як форма тотального контролю. Так, у наказі ректора Львівського державного Українського університету від 2 вересня 1940 р. зазначалося, що такий захід необхідний з огляду на те, що “[...] деякі працівники університету, не зважаючи на укази президії Вченої ради та ректора університету, порушують трудову дисципліну на виробництві через запізнення на роботу, невчасний або самовільний вихід з роботи”⁹. Тому всім деканам, керівникам відділів та комендантам будинків наказано впорядкувати книги обліку робочого часу, де всі працівники повинні були власноруч реєструватися з приходом на роботу; про запізнення або інші порушення трудової дисципліни потрібно було зазначати в книзі та негайно письмово повідомити ректорат. Відлучатися у службових справах можна було тільки з дозволу керівників¹⁰. На практиці це розпорядження вилилося в низку доносів працівників.

* Барияк Олександр Матвійович (1876–1953) – юрист, фольклорист. Закінчив Львівський університет (1902), доктор права (1906); у 1909–1922 рр. працював юрисконсультантом чеського консульства у Львові, у 1945–1950 рр. у Львівській академічній бібліотеці. Відомий тим, що збирав українські етнографічні пам’ятки, записував український фольклор.

** Карачевський Теофіль Олександрович – юрист, громадський діяч, делегат Української Національної Ради ЗУНР, представляв Старосамбірський повіт.

*** Бадецький Кароль (1886–1953) – історик, архівіст. Закінчив Львівський університет (1909), д-р габілітований з архівістики та бібліографії (1938); у 1914–1944 рр. працював на різних посадах у Львівському архіві давніх актів.

**** Кнот Антоній (1904–1982) – бібліотекознавець, історик освіти. Закінчив Львівський університет (1926), д-р філософії (1929); у 1927–1932 рр. асистент кафедри історії освіти і шкільництва; у 1932–1936 рр. архіваріус архіву Львівського університету.

⁸ Накази ректора, 1940 р., арк. 65.

⁹ Там само, арк. 81.

¹⁰ Там само.

Серед розпоряджень ректора, які визначали якісні показники роботи у бібліотеці Львівського університету, був наказ від 28 жовтня 1940 р., що спонукав до активного ведення інформаційно-бібліографічної роботи. Так, положення документа передбачали:

§ 1. Введення від 30 жовтня 1940 року інформаційно-бібліографічного обслуговування та систематичної бібліографічної роботи у Фундаментальній бібліотеці, у бібліотеках кафедр, інститутів, кабінетів та семінарів ЛДУ.

§ 2. Керівникам кафедр, інститутів, кабінетів та семінарів:

а) призначити до 15 листопада 1940 року відповідальну особу за виконання бібліографічної роботи з допоміжного наукового персоналу (асистентів, лаборантів), яка повідомлятиме директора Фундаментальної хід справ;

б) опрацювати по спеціальності тематику і план бібліографічної праці на 1940–1941 навчальний рік і представити його директору ФБ до 5 грудня 1940 р.

§ 3. Директору організувати та керувати інформаційно-бібліографічною та бібліографічною роботою у ФБ, в бібліотеках факультетів, кафедр та кабінетів. Для виконання цього завдання потрібно:

а) організувати Центральне бібліографічне бюро при ФБ;

б) на основі планів кафедр, кабінетів та семінарів визначити план роботи на 1940–1941 роки і представити Бібліотечній раді до затвердження не пізніше 12 грудня 1940 року.

§ 4. Деканам, директору ФБ і керівникам кафедр, кабінетів і семінарів дотримуватися терміну виконання¹¹.

Очевидно, що перелічені заходи передовсім повинні були стимулювати докладне опрацювання, вивчення та популяризацію творів марксизму-ленінізму та іншої радянської літератури. Відповідно до цього наказу у Фундаментальній бібліотеці від 30 жовтня 1940 року провели деякі штатні зміни, що мало забезпечити якісне виконання бібліографічної роботи. Зокрема, з 1 листопада 1940 р. бібліографа Володимира Городиського перевели на посаду заступника директора ФБ, старшого бібліотекаря Івана Омеляновича Пашкевича – на посаду вченого секретаря, старшого бібліотекаря Анну Єнджейовську та бібліотекаря Ярослава Григоровича Секелу – на посади вчених бібліографів, бібліотекарів Валеріана Прайснера та Євгенію Остапівну Москалюк – на посади старших бібліотекарів, бібліотекарів Вінкентія Михайловича Бачинського, Йосифу Антонівну Менкарську, Богдана Васильовича Дякова, Адама Бохенського – на посади старших бібліотекарів по каталогізації¹². Таким чином, упродовж 1939–1941 рр. штатний розпис бібліотеки Львівського університету передбачав такі посади: кваліфікований служник, бібліотекар, бібліограф, старший бібліотекар, вчений бібліограф, вчений секретар, заступник директора, директор.

¹¹ Накази ректора, 1940 р., арк. 232.

¹² Там само, арк. 245–247.

У доповіді ректора університету Михайла Марченка на тему “Львівський університет в минулому і тепер” 1940 р. підведено певні підсумки виконаної роботи на цій посаді. Про роботу бібліотеки зазначалося: “[...] Університет має велику Фундаментальну бібліотеку кількістю понад 600 тисяч назв літератури з найрізноманітніших галузей наук. Полиці бібліотеки очищаються від різного реакційного мотлоху, що засмічують голови університетської молоді, разом з тим бібліотека поповнюється кращими творіннями найпередовішої науки – творами Маркса – Енгельса – Леніна – Сталіна. Велику допомогу в поповненні бібліотеки найкращою літературою подали радянські університети Москви та Києва...”¹³.

В акті “Про передачу підприємства (університету. – Л. К.) товаришом Марченком М. І. товаришу Биченко Г. С.” від 23–27 вересня 1940 р. міститься розділ “Фундаментальна бібліотека”, де описано її стан на вересень 1940 р. Зазначено, що будинок бібліотеки на вул. Мохнацького № 5/7 (тепер Драгоманова, 5), а саме – мурований триповерховий будинок, залізобетонні конструкції з окремими приміщеннями для книжкових сховищ, – цілком пристосований до потреб бібліотеки. Про книжкові фонди бібліотеки зазначено так: “[...] З колишнього польського університету Яна Казимира перейшли до Львівського Державного Університету такі фонди: книжок – 650.000 томів; інкунабулів – 312 штук; рукописів – 1.510 штук; різних карт – (біля) 4.000 штук; різних монет (нумізматичних збірок) – 11.000 штук; медалей – 520 штук”¹⁴. Від жовтня 1939 р., коли відбулася реорганізація університету, до вересня 1940 р. до Фундаментальної бібліотеки надійшло 150 тис. томів книжок, 1 інкунабула, 70 карт, а загалом на 31 серпня 1940 р. її фонд складався з 800 тис. томів книг, 313 інкунабул, 1 510 рукописів, 4 070 різних карт, 11 тис. монет, 520 медалей¹⁵. Книжкові фонди Львівського університету зберігалися у книгосховищі ФБ, загальній підручниковій бібліотеці, підручниковій бібліотеці радянської політичної літератури, бібліотеці відділу підручників для студентів, бібліотеці професорської частини, на постійних виставках бібліографічних новинок. З документа також відомо, що станом на серпень 1940 р. у ФБ працювали 29 фахівців, 22 з яких мали вищу освіту: старших бібліотекарів – 5 осіб (1 з середньою освітою), бібліотекарів – 20 осіб (10 з середньою освітою), бібліографів – 3 особи з вищою освітою. Палітурниками та прибиральниками працювали 11 осіб. Окремо виділено працівників, що займалися інвентаризацією – 9 осіб (3 з середньою освітою), інших – 7 осіб (3 з середньою освітою)¹⁶. Упродовж 1939–1941 рр. при бібліотеці існувала Рада, до якої входили 28 представників кафедр університету та студентських організацій, її склад затверджував ректор¹⁷.

¹³ Доповідь ректора університету Михайла Марченка на тему “Львівський університет в минулому і тепер”, Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 3, спр. 24, арк. 2.

¹⁴ Качмар і Притула, “Історичний факультет у структурі Львівського університету,” 440–441.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само, 452.

¹⁷ Там само, 440–441.

До позитивних змін в організації роботи ФБ слід назвати проект газифікації бібліотеки по вул. Мохнацького, 5. Поза кошторисом університету було пересипано й демонтовано печі, з підвалу вивезено 550 м³ землі, відремонтовано водогін і каналізацію¹⁸.

Задля централізованого комплектування Фундаментальної бібліотеки та з метою унеможливити появу в університеті “ідеологічно-шкідливої літератури”, новопризначений ректор Г. Биченко від 27 листопада 1940 р. видав наказ, у якому зазначалося, що “відповідно до постанови ВК при РНК СРСР від 24 січня 1940 р. комплектування всіх кафедральних, кабінетних і лабораторних бібліотек проводиться через Фундаментальну бібліотеку ЛДУ, яка є відповідальною за виділений бюджет на комплектування; міжбібліотечний абонемент проводиться теж через Фундаментальну бібліотеку ЛДУ, а не через окремі кафедри чи кабінети”.

Прикладом лояльного ставлення адміністрації університету до працівників, а особливо до робітників господарських відділів (цілком у дусі ідеології, що радянська влада – це народна влада) був наказ ректора Г. Биченка від 6 лютого 1941 р., який містив таку інформацію: “Сьогодні минає 40 років праці у Фундаментальній Бібліотеці університету Ковальського Павла Теодоровича, який весь час працював тут звичайним працівником та возним. З приходом радянської влади за довгу сумлінну його працю призначаємо з 30 листопада 1940 р. на посаду бібліотекаря. За сумлінну роботу винагороджуємо грошовою премією у розмірі місячної зарплатні”. Зазначимо, що подібних розпоряджень ректора було обмаль.

Ректор Г. Биченко особисто ознайомився з роботою Фундаментальної бібліотеки, що було свідченням її значення в структурі університету та впровадженні радянської системи освіти загалом. Як наслідок, наказ від 4 березня 1941 р., передбачав створення комісії для подання остаточних висновків і пропозицій з поліпшення роботи ФБ та кращого обслуговування навчального й науково-дослідного процесу в університеті. До складу комісії увійшли: продекан філологічного факультету І. К. Вишневський, професор філологічного факультету М. І. Рудницький, доцент Т. І. Пачовський, науковий співробітник бібліотеки ВУАН М. Л. Гудзович, голова – завідувач кафедри марксизму-ленінізму Ф. С. Кондратюк. Комісія повинна була завершити роботу до кінця березня 1941 р.

Серед останніх заходів республіканського значення перед початком німецько-радянської війни, в якому взяли участь представники ФБ, зокрема, директор Б. Барвінський і бібліограф З. Ельберт, була нарада для працівників наукових і університетських бібліотек на запрошення Наркома освіти УРСР, яка відбувалася в Києві 6–14 червня 1941 р. Подальші заходи з радянзації бібліотеки та університету припинилися з нападом Німеччини на СРСР.

¹⁸ Качмар і Притула, “Історичний факультет,” 446.

Під час німецької окупації Львова бібліотека університету разом зі всіма книгозбірнями міста почала належати до Державної бібліотеки під керівництвом Генерального Губернаторства у Кракові, а з літа 1942 р., після деякої реорганізації, була першим із п'яти її відділів. З огляду на те, що впродовж 1941–1944 рр. Львівський університет припинив роботу, університетська книгозбірня залишилася фактично єдиним підрозділом, де велася робота, а працівники зберегли робочі місця. Керівником I відділу, тобто бібліотеки Львівського університету, до 1942 р. залишався Богдан Барвінський, його заступниками були Е. Габерле, Е. Брилінський, Н. Рудницький. Однак на вимогу німецького керівництва з 1942 р. I відділ очолив Е. Габерле¹⁹. Усі відділи Державної бібліотеки у Львові закрили для загалу, лише слухачам відповідних курсів було дозволено вивчати медичну та технічну літературу. Окрім цього, доступ мали німецькі службовці та особи, які займалися науковою роботою за дозволами²⁰.

У липні 1944 р. радянська влада повернулася до Львова, і з 1 серпня було відновлено роботу у Львівському університеті. Директором бібліотеки призначили Василя Осечинського*. Кадрове питання зайняло чільне місце в організації “нової” роботи бібліотеки. Так, в. о. ректора Микола Паше-Озерський** видав наказ від 24 серпня 1944 р. “Про перегляд директором Фундаментальної бібліотеки всього особового складу працівників і подання ректору впродовж двох днів на затвердження наказом усіх нових працівників бібліотеки, які не працювали в червні 1941 року”. Отже, наказ ректора від 28 серпня 1944 р. спонукав:

§ 1. Поновити з 27 липня 1944 року на роботі у Фундаментальній бібліотеці Львівського державного університету д-ра Ф. Смольку – бібліографа, д-ра В. Прайснера – бібліографа, mgr. Я. Раппе – ст. бібліотекаря, С. Я. Корайську – ст. бібліотекаря, М. В. Кешковську – ст. бібліотекаря, mgr. О. А. Твердохліба – ст. бібліотекаря, М. Т. Капко – ст. бібліотекаря, М. Слободян – бібліотекаря, М. Т. Гаврилів – бібліотекаря, А. Ф. Лисаковську – бібліотекаря, М. З. Демську – бібліотекаря, Р. Вагемана – кваліфікованого служника, В. І. Шлехту – кваліфікованого служника, А. З. Должицького – кваліфікованого служника.

§ 2. Призначити з 26 серпня 1944 року Адама Бохенського в. о. заступника директора бібліотеки.

¹⁹ *Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945: wybór dokumentów źródłowych*, wybór i opracowanie Andrzej Mężyński przy współpracy Hanny Łaskarzewskiej. (Warszawa, 2003), 242, 464.

²⁰ Роман Дзюбан, “II Відділ Державної бібліотеки у Львові навесні 1944 року: переміщення і втрати,” *Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість* 3–4 (2010–2011): 161.

* Осечинський Василь Костянтинович (1904–1981) – історик, у 1938–1940 р. доцент кафедри історії СРСР Київського університету. Прибув до Львова у 1940 р. У 1944–1949 рр. директор бібліотеки Львівського університету, водночас у 1944–1969 рр. завідувач кафедри історії СРСР.

** Паше-Озерський Микола Миколайович (1889–1962) – юрист, від 1939 р. викладач Львівського університету, до якого прибув з Київського університету. У 1944–1945, 1946–1948 рр. професор, завідувач кафедри кримінального права і процесу, у 1944 р. в. о. ректора Львівського університету.

§ 3. Призначити з 25 серпня 1944 р. д-ра Анну Єнджейовську в. о. вченого секретаря Фундаментальної бібліотеки.

§ 4. Призначити з 26 серпня 1944 року старшого викладача д-ра Еустахія Габерле бібліографом Фундаментальної бібліотеки.

§ 5. Призначити з 5 серпня 1944 року таких працівників:

- мгр. Ремера Тадеуша – бібліографом;
- д-ра Конопку Іванну – ст. бібліотекарем;
- Жебровську Софію Костянтинівну – ст. бібліотекарем;
- мгр. Пуковську Божену – ст. бібліотекарем;
- Єнджейовську Олену – бібліотекарем;
- мгр. Барович Казимиру Олександрівну – бібліотекарем;
- Плахніцьку Станіславу Казимирівну – бібліотекарем;
- Романюк Степанію – бібліотекарем;
- Яцикевича Юліана Михайловича – бібліотекарем;
- Погорецьку Анну Феліксівну – кваліфікованим служником²¹.

Таким чином, зазначений наказ фактично продовжував кадрову політику 1939–1941 рр., коли серед працівників переважали поляки. Окрім цього, в багатьох випадках на заявах про працевлаштування нових працівників у 1944 р. містилася віза Е. Габерле з рекомендацією про зарахування, що свідчить про його вплив на прийняття кадрових рішень, хоча в цей час він не займав високих адміністративних посад. Згідно з новими загальноуніверситетськими правилами, працівники повинні були вказувати в листку відділу кадрів, де вони перебували і чим займалися під час німецької окупації.

Наказ ректора Львівського державного університету імені Івана Франка від 29 вересня 1944 р. “Про розподіл навантаження за новою номенклатурою у Фундаментальній бібліотеці” дає можливість відтворити структуру бібліотеки того часу та зафіксувати появу нових посад, зокрема молодшого наукового, наукового та старшого наукового співробітників. Затверджена номенклатура передбачала обійняття працівниками Фундаментальної бібліотеки таких посад:

- Директор – доц. Василь Осечинський.
- Заступник директора з наукової роботи – Адам Бохенський.
- Вчений секретар – Анна Єнджейовська.
- Відділ суспільних наук:
- завідувач – К. Бадецький;
- старший науковий співробітник – Я. Раппе;
- молодший науковий співробітник – О. А. Твердохліб;
- старший бібліотекар – З. К. Жебровська;
- бібліотекар відділу – О. І. Єнджейовська;
- бібліотекар відділу – М. Ценська.

²¹ Накази ректора, 1944 р., Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 1. арк. 27.

Природничо-математичний відділ:

- завідувач – Ф. Смолька;
- старший бібліотекар – В. Пуковська;
- старший бібліотекар – К. Барович;
- бібліотекар – М. Гаврилів.

Філологічний відділ:

- завідувач – В. Прайснер;
- старший бібліотекар – М. Капко;
- бібліотекар – С. К. Плахцінська;
- бібліотекар – М. Є. Слободян.

Відділ бібліографії:

- завідувач – Е. Габерле;
- старший науковий співробітник – М. де Лъож;
- бібліограф – І. А. Конопка;
- бібліотекар – Степанія Романюк (Пребендовська).

Відділ часописів:

- завідувач – О. С. Лисаковська;
- бібліограф – М. Кешковська;
- старший бібліотекар – Ю. Яцикевич²².

3 жовтня 1944 р. ректор М. Паше-Озерський видав наказ “Про виконання роботи по виявленню збитків, завданих Університету під час німецько-фашистської окупації”, яку слід було завершити до 15 жовтня. Директор бібліотеки В. Осечинський, який увійшов до складу комісії з інвентаризації, у свою чергу, повинен був виявити збитки, завдані бібліотеці²³.

Результати перепису населення Львова, проведеного радянськими органами 1 листопада 1944 р., стурбували владу, оскільки, за підрахунками, поляки становили майже 67 % населення міста (українці – 26,4 %) ²⁴, що не сприяло активній радянзації та намірам залишити Львів у складі УРСР. Тому директива органів НКВС від 20 грудня 1944 р. була спрямована на ліквідацію польських антирадянських рухів. Як наслідок, у ніч проти 4 січня 1945 р. розпочалися масові арешти поляків, які тривали до 15 січня. Ці події суттєво вплинули на організацію роботи Львівського університету та бібліотеки. Так, було заарештовано кількох професорів Львівського університету, в тому числі Еустахі Габерле (його відправили до трудового контрольно-фільтраційного табору № 37 в Краснодоні Луганської області, де він перебував разом з іншими польськими вченими до 8 вересня 1945 р.) ²⁵.

²² Накази ректора, 1944 р., арк. 47.

²³ Там само, арк. 51.

²⁴ Олег Шама, “Звільнення по-радянськи. Як СРСР вигнав поляків зі Львова після Другої світової,” *Новое время*, 30 вересня 2015, дата звернення 3 квітня 2017, <http://nv.ua/ukr/publications/zvilnennja-po-radjanski-jak-srsr-vignav-poljakiv-zi-lvova-pislja-drugo>.

²⁵ Личное дело. Габерле Свстах Еміліанович, Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 1, спр. 338, арк. 4–5.

Серед причин його арешту, очевидно, могло бути й те, що він виконував обов'язки директора бібліотеки під час німецької окупації. З інших працівників бібліотеки ув'язнення не вдалося уникнути сестрі Анни Єнджейовської – Гелені (Олені)*. Причиною цього арешту могла бути її участь у Польському Допомоговому комітеті 1941–1944 рр.²⁶ Згідно з копією довідки Наркому внутрішніх справ СРСР Північно-Уральського виправного табору (станція Сосьва Свердловської області), її утримували там з 3 січня до 20 грудня 1945 р. та звільнили через скасування справи (відомо, що їй видали квиток на проїзд до Львова за 192 крб.)²⁷. Зазначимо, що після повернення з таборів НКВС Г. Єнджейовську та Е. Габерле поновили на роботі в бібліотеці Львівського університету.

Під час хвилі арештів польської інтелігенції органи НКВС видали наказ ректора від 10 січня 1945 р. “Про переміщення на посади працівників бібліотеки”. Таким чином, польських працівників переважно понижували в посадах, а їхні місця згодом зайняли новоприбулі кадри зі східних регіонів УРСР або Росії. Зокрема, з 1 січня 1945 р. вченого секретаря А. Єнджейовську перевели на посаду завідувача відділу часописів та стародруків (у звіті бібліотеки за 1945 р. цей відділ уже не згадується); старшого наукового співробітника М. де Льюжа – на посаду головного бібліотекаря; завідувача відділу суспільних наук К. Бадецького – на посаду головного бібліотекаря; старшого наукового співробітника Т. Ремера, як виняток, призначили вченим секретарем; завідувача відділу О. С. Лисаковську – на посаду старшого бібліотекаря; старшого бібліотекаря Я. Раппе – на посаду бібліографа; бібліографа М. Кешковську – на посаду старшого бібліотекаря; бібліографа І. А. Конопку – на посаду бібліотекаря; старшого бібліотекаря В. Пуковську – на посаду бібліотекаря; старшого бібліотекаря Ю. Яцикевича – на посаду бібліотекаря²⁸. На час відсутності директора В. Осечинського його обов'язки виконувала головний бібліотекар Таїсія Андріївна Ільїна**.

Після повідомлення результатів Ялтинської конференції у лютому 1945 р., за якими Львів беззастережно переходив у склад СРСР, знайшлося обмаль осіб, у тому числі й серед працівників університету, які поспішали виїхати.

* Єнджейовська Гелена – закінчила школу у Львові, філологічне відділення Львівського університету (1927). Працювала вчителем у гімназії ім. Софії Стржалковської у Львові (1923–1939), організовувала шкільні бібліотеки.

²⁶ Личное дело. Єнджейовська Олена Іванівна, 4 серпня 1944 р., Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 1, спр. 451, арк. 4–5.

²⁷ Там само, арк. 14.

²⁸ Копії наказів ректора, 2 січня 1945 р. – 27 грудня 1945 р., Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 6, од. зб. 7, арк. 12.

** Ільїна Таїсія Андріївна (1899 – ?) – бібліотекарка, філолог-русист. Народилася в сучасній Новгородській області Росії; у 1918–1941 рр. працювала в бібліотеках Ленінграда; у 1944 р. призначена на роботу до Львова. У 1945–1949 – завідувачка відділу книгозберігання, заступник директора з наукової роботи, у 1949–1950 – в.о. директора Наукової бібліотеки Львівського університету.

Однак наприкінці липня Львовом поширилася інформація, що “совєти” можуть закрити кордон, а поляків виселять у Казахстан або Сибір. Справжня паніка серед від’їжджаючих розпочалася восени 1945 р. Цьому також сприяла позиція польських комуністів, які “...від імені польського народу просили включити Львів до складу СРСР”²⁹. На підставі угоди між Польським Тимчасовим урядом Національної єдності та урядом СРСР польське населення Львова слід було евакуювати до 1 листопада 1945 р.

Відповідно до цієї угоди було видано наказ ректора Львівського університету від 15 вересня 1945 р., який передбачав звільнення поляків “за власним бажанням”, ректор висловлював їм подяку та закликав до подальшої співпраці. “На заклик Польського Тимчасового уряду Національної єдності багато працівників ЛДУ: професори, доценти, викладачі, лаборанти, бібліотекарі, службовці польської національності вирішили виїхати до Польщі і працювати на Батьківщині для блага свого народу. Бажаючи відїжджаючим працівникам сил і здоров’я для праці на Батьківщині, висловлюю їм подяку за проведену велику роботу з відновлення ЛДУ і висловлюю надію, що прибувши до Польщі, ці працівники будуть віддано служити відродженню польського народу і зміцненню звязків з СРСР...”³⁰ – зазначається в документі. Серед осіб, які першими звільнилися з Наукової бібліотеки впродовж весни – літа 1945 р., були Т. Ремер, С. Жебровська, С. Плахцінська, К. Бадєцький, М. де Льюж. Проте більшість поляків подали заяви на звільнення восени 1945 р.: Я. Раппе, В. Прайснер, І. Конопка, В. Пуковська, К. Барович. Найдовше (до травня 1946 р.) у Науковій бібліотеці затрималися А. Єнджейовська, Г. Єнджейовська, Е. Габерле, А. Бохенський. Прикметно, що найпізніше Львів та університет зокрема, покинули працівники технічних професій, які забезпечували функціонування міської інфраструктури. Двірники та сантехніки переважно залишалися працювати в рідному місті, бо їхні вміння були вкрай необхідними для новоприбулих містян³¹.

Що стосувалося роботи з фондами бібліотеки у післявоєнний період, то основною метою була централізація цього процесу. Зокрема, наказ ректора від 13 лютого 1945 р., у зв’язку з перереєстрацією книжкового фонду бібліотеки ЛДУ, зобов’язував увесь професорсько-викладацький склад та інших працівників здати всі книги до Фундаментальної бібліотеки³². У наказі ректора від 2 червня 1945 р. йшлося про те, що незважаючи на численні розпорядження на адресу директора бібліотеки, з бібліотеки АН УРСР до Фундаментальної бібліотеки не було перенесено книжковий кафедральний фонд. Наказ передбачав подання рапорту про виконання роботи до 10 червня 1945 р.³³ Загалом, відповідно до наказу ректора від 7 серпня 1945 р., потрібно

²⁹ Цит. за: Шама, “Звільнення по-радянськи.”

³⁰ Копії наказів ректора, 2 січня 1945 р. – 27 грудня 1945 р., арк. 34–35.

³¹ Шама, “Звільнення по-радянськи.”

³² Копії наказів ректора, 2 січня 1945 р. – 27 грудня 1945 р., арк. 42.

³³ Там само, арк. 114.

було повністю завершити інвентаризацію книжкового фонду та організувати нормальну роботу бібліотеки до 1 жовтня 1945 р.³⁴

Знаковою подією в організації роботи бібліотеки Львівського університету був наказ ректора Івана Белякевича від 22 вересня 1945 р., який надавав бібліотеці статус наукової. Так, положення наказу передбачали:

- відповідно до постанови РНК УРСР від 30 серпня 1944 р., на базі Фундаментальної бібліотеки створити Наукову бібліотеку при Львівському Державному Університеті імені Івана Франка;
- Науковій бібліотеці ЛДУ віддати у повне користування будинок по вул. Мохнацького, 5, з усім господарським інвентарем;
- призначити доц. Осечинського Василя Константиновича тимчасово в. о. директора Наукової бібліотеки ЛДУ;
- призначити Мацкевича Володимира Миколаєвича тимчасово в. о. бухгалтера;
- укомплектувати штат НБ ЛДУ відповідно до штатного розпису та кошторису НБ; комплектування штатів закінчити до 27 вересня 1945 року;
- разом із бухгалтерією ЛДУ скласти акти передачі і прийому матеріальних цінностей;
- оформити в банку поточний рахунок НБ ЛДУ і перейти не пізніше 1 жовтня 1945 р. на власний кошторис НБ³⁵.

У зв'язку зі зміною штатного розпису бібліотечних працівників, відповідно до наказу ректора ЛДУ від 15 жовтня 1945 р., посади в Науковій бібліотеці отримали бібліографи К. І. Біана та Б. І. Калинович (обоє – по 0,5 ставки), старші бібліотекарі Лозовська, С. С. Філева та О. А. Чарковська, бібліотекарі Н. Габрусевич, С. Кулинич, М. Охрименко та К. І. Куликова (0,5 ставки)³⁶.

Директору бібліотеки наказано придбати адаптовану радянську літературу для слухачів молодших курсів³⁷.

Загальний опис повоєнного стану книгозбірні та перспектива її відбудови міститься у Звіті про роботу Наукової бібліотеки при Львівському державному університеті ім. Івана Франка за 1945 р. У документі зазначено, що в ході воєнних дій 1944 р. приміщення бібліотеки постраждало від прямого влучення п'яти бомб: було знесено дах, знищено великий читальний зал, робочі кімнати та сходову клітку, але книгосховище збереглося. Аж до 1946 р. бібліотека перебувала у важкому стані: без опалення та вікон, з тимчасовим дахом, який протікав. На початку 1946 р. зробили незначний ремонт. Такий стан, як ми знаємо зі Звіту, був результатом недостатньої уваги з боку Міністерства просвіти УРСР до проблем капітального ремонту,

³⁴ Копії наказів ректора, 2 січня 1945 р. – 27 грудня 1945 р., арк. 161.

³⁵ Там само, арк. 193.

³⁶ Там само, арк. 208–209.

³⁷ Копії наказів ректора, 4 серпня 1944 р. – 31 січня 1945 р., Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 6, од. зб. 3, арк. 111.

оскільки “[...] на поточний 1946 рік виділено тільки 60 тис. рублів, цю всю суму затрачено впродовж місяця. Тому, не маючи подальшого фінансування у літній період, припинено відновлювальні роботи, що становить загрозу для навчального процесу 1946–1947 рр., а при відсутності даху – загрожує збереженню книжкового фонду”³⁸. Значною проблемою того часу була нестача місць для подальшого комплектування фонду, книги розміщували другим ярусом на полицях³⁹.

Інформація Звіту про структуру та кількість працівників Наукової бібліотеки за 1945 р. неповна, оскільки показує реалії бібліотеки наприкінці 1945 р. Зокрема, нема згадки про відділ часописів та стародруків – очевидно з ідеологічних причин, бо в особовій справі Анни Єнджейовської є її службове посвідчення завідувача відділу часописів і стародруків, яке видали 5 лютого 1945 р. і продовжили 31 грудня 1945 р.⁴⁰ Таким чином, нова структура бібліотеки включала: дирекцію – 3 особи, науково-бібліографічний відділ – 9 осіб, відділ обслуговування – 6 осіб, читальний зал – 4 особи, міжбібліотечний абонемент – 2 особи, відділ опрацювання і каталогізації – 5 осіб, відділ комплектування – 3 особи, відділ книгозберігання – 7 осіб⁴¹. Станом на 1 січня 1945 р. книжковий фонд книгозбірні нараховував 690 208 примірників літератури, за 1945 рік надійшло 9 538 книг, а неопрацьованими залишилося 90 000⁴².

Збереження та опрацювання наукової книжкової спадщини попередніх поколінь не було пріоритетом радянської адміністрації університету. Роботу з книжковими фондами спрямували на вилучення “шкідливої” літератури та ведення системної бібліографічної роботи задля популяризації творів марксизму-ленінізму тощо. Наочним прикладом є наказ ректора І. Бесякевича від 19 березня 1946 р., в якому було констатовано незадовільний стан кафедральних бібліотек: відсутність інвентарних номерів книг, відсутність каталогів, наявність книжок, які за ідеологічним змістом підлягали вилученню. Директорові НБ доц. В. Осечинському доручили сформулювати з фахівців бібліотеки комісію для перевірки, комплектування і контролю кафедральних бібліотек, та вилучити “ідеологічно шкідливу” літературу. До 15 квітня 1946 р. комісія повинна була провести таку роботу:

- 1) переглянути і вилучити ідеологічно шкідливу літературу, передати її до спецфонду університетської Наукової бібліотеки;
- 2) провести інвентаризацію перевірених книг;
- 3) скласти систематичний каталог;
- 4) копії інвентарних книг здати до НБ;
- 5) у бібліотеках кафедр залишити тільки профільну літературу, а всю іншу – передати до НБ.

³⁸ Отчет о работе за 1945 г., Научная библиотека ЛГУ им. Ив. Франко, 1945 р., Архів НБ ЛНУ, с. 5–6.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Личное дело. Енджейовська Анна, 1 лютого 1945 р., Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 1, спр. 442.

⁴¹ Там само, арк. 6.

⁴² Там само, арк. 7.

Зауважимо, що зазначений наказ ректора вперше зафіксував згадку про спецфонд бібліотеки Львівського університету, точну дату організації якого нами не встановлено. Загалом, виникнення відділів спеціального зберігання у бібліотеках СРСР відноситься до початку 1920-х рр. Туди здебільшого переміщали некомуністичні видання часів громадянської війни; радянські книги 1918–1936 рр., де згадувалися неприйнятні з точки зору влади особи; книги, журнали та газети російською мовою, видані емігрантськими або західними видавництвами; книги, газети і журнали українською та іноземними мовами тощо. Доступ до такої інформації в бібліотеках було обмежено.

Паралельно, наказом ректора теж від 19 березня 1946 р. створено комісію для обстеження роботи Наукової бібліотеки. Так, комісія у складі проф. Володимира Соболева, доц. Опанаса Ващенка, доц. Євгена Черкашина, доц. Євгена Кротевича, доц. Ганни Глядковської, в. о. доц. Євгена Давидяка та голови – проф. Сергія Гребінського, повинна була закінчити роботу до 22 березня і подати Акт обстеження⁴³. Зазначимо, що склад комісії був не випадковим, оскільки всі її члени, за винятком Є. Давидяка, після війни переїхали до Львова зі східних областей УРСР або Росії та мали досвід роботи у партійній школі.

Наказ ректора І. Белякевича від 20 червня 1946 р. передбачав активне ведення бібліографічної роботи у Львівському університеті, а працівників бібліотеки призначили викладачами-консультантами з питань бібліографії:

- 1) Ільїну Т. – з проблем марксизму-ленінізму;
- 2) Кисіль (Олену. – Л. К.) – складання схем каталогів;
- 3) Білоцерківську (Катерину. – Л. К.) – російської та української літератури;
- 4) Громницьку І. – іноземних мов;
- 5) Капко М. – художньої л-ри;
- 6) Гаврилів М. – природничих наук;
- 7) Окул А. – історії;
- 8) Скляревську Н. – періодику⁴⁴.

Слідом за проведенням інвентаризації кафедральних бібліотек, наказ ректора від 22 серпня 1946 р. зобов'язував доц. В. Осечинського реалізувати наступні заходи в Науковій бібліотеці:

- 1) провести реєстрацію в інвентарних книгах книжкового інвентарного фонду;
- 2) скласти акти зі списання книг, які вибули з різних причин (зношені, загублені читачами) і зробити відповідну відмітку в інвентарних книгах, згодом передати в бухгалтерію для списання;

⁴³ Накази ректора, 1946 р., Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 6, од. зб. 1, арк. 137.

⁴⁴ Там само, арк. 370.

3) провести картковий облік бібліотечного фонду, а також розстановку всіх наявних книг, цим самим забезпечити швидше проведення інвентаризації;

4) контролювати виконання повинен проф. Роман Волков (тоді він обіймав посаду проректора)⁴⁵.

Щодо матеріального забезпечення Наукової бібліотеки, то на початку січня 1946 р. значним здобутком стало завершення газифікації будинку бібліотеки, відтоді тверде паливо замінили на газ. Наказом ректора від 7 січня 1946 р. було виголошено подяку директору доц. В. Осечинському та його заступнику по господарській роботі Нагірному, їх преміювали відрізами тканини на костюми. За чесну працю також преміювали взуттям та одягом кочегара бібліотеки⁴⁶.

Таким чином, упродовж 1939–1941 рр. у бібліотеці Львівського університету, попри декларовану адміністрацією “українізацію”, з розмахом проводилася радянська діяльність. Задля контролю роботи бібліотеки впроваджено такі заходи: інвентаризацію (аби оцінити кількість та зміст книжкового фонду), цензуру у видачі літератури, трудову дисципліну (залякування, доноси, часті звільнення працівників), централізоване комплектування книжкового фонду університету. Хоча на посаді директора бібліотеки перебував українець, більшість працівників були поляками, а новопризначені бібліотекарі переважно виявляли лояльність до комуністичної влади (“свої”). Після відновлення радянської влади у Львові (1944–1946 рр.) організація роботи університету та бібліотеки зокрема суттєво не змінилася, але набула жорсткішого характеру: організовано спецфонд бібліотеки з обмеженим доступом, звільнено польських спеціалістів, а натомість працевлаштовано переселенців зі східних регіонів України та Росії. Також можна зазначити, що впродовж 1939–1946 рр. відбувався перехід бібліотечної справи та бібліотекознавства як науки від австрійської та польської школи до нового покоління бібліофілів.

REFERENCES

- Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945: wybór dokumentów źródłowych*, chosen and elaborated by Andrzej Mężyński in cooperation with Hanna Łaskarzewska. Warszawa, 2003.
- Dopovid rektora universytetu Mykhaila Marchenka na temu “Lvivskyi universytet v mynulomu i teper”. *Archive of Lviv Ivan Franko National University*, Fund R-119, Series 3, File 24. (in Ukrainian).
- Draus, Jan. *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2007.
- Dziuban, Roman. “II Viddil Derzhavnoi biblioteky u Lvovi navesni 1944 roku: peremishchennia i vtraty.” *Ukraina – Polshcha: istorychna spadshchyna i suspilna svidomist* 3–4 (2010–2011), 159–169. (in Ukrainian).

⁴⁵ Накази ректора, 1946 р., арк. 120.

⁴⁶ Там само, арк. 178.

- Kachmar, Volodymyr, and Yaroslav Prytula. "Istorychnyi fakultet u strukturi Lvivskoho universytetu: 1940 rik." *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna* 50 (2014), 418–456. (in Ukrainian).
- Kmet, Vasyl. "Naukova biblioteka Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka." In *Encyclopedia. Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka*. Vol. II, L–Ya. Lviv, 2014, 185–187. (in Ukrainian).
- Kopii nakaziv rektora, August 4, 1944 – January 31, 1945. *Archive of Lviv Ivan Franko National University*, Fund R-119, Series 6, File 3. (in Ukrainian).
- Kopii nakaziv rektora, January 2, 1945 – December 27, 1945. *Archive of Lviv Ivan Franko National University*, Fund R-119, Series 6, File 7. (in Ukrainian).
- Lichnoe delo. Endzheiovskia Anna, February 1, 1945. *Archive of Lviv Ivan Franko National University*, Fund R-119, Series 1, File 442. (in Russian).
- Lichnoe delo. Endzheiovskia Olena Ivanivna, August 4, 1944. *Archive of Lviv Ivan Franko National University*, Fund R-119, Series 1, File 451. (in Russian).
- Lichnoe delo. Haberle Yevstakh Emilianovych. *Archive of Lviv Ivan Franko National University*, Fund R-119, Series 1, File 338. (in Russian).
- Nakazy rektora, 1940, *Archive of Lviv Ivan Franko National University*, Fund R-119, Series 3. (in Ukrainian).
- Nakazy rektora, 1944, *Archive of Lviv Ivan Franko National University*, Fund R-119, Series 1. (in Ukrainian).
- Nakazy rektora, 1946, *Archive of Lviv Ivan Franko National University*, Fund R-119, Series 6, File 1. (in Ukrainian).
- Otchet o rabote za 1945 g. Nauchnaia biblioteka LNU im. Iv. Franko, 1945. *Archive of Scientific Library of Lviv Ivan Franko National University*. (in Russian).
- Redzik, Adam. *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2006.
- Shama, Oleh. "Zvilnennia po-radiansky. Yak SRSR vyhnav poliakiv zi Lvova pislia Druhoi svitovoi." *Novoie vremia*, September 30, 2015, accessed April 3, 2017, <https://nv.ua/ukr/publications/zvilnennja-po-radjanski-jak-srsr-vignav-poljakiv-zi-lvova-pislja-drugoji-svitovoji-62558.html>. (in Ukrainian).

ORGANIZATION OF WORK OF THE LIBRARY OF LVIV UNIVERSITY IN 1939–1946

Lesia KUPYN

Lviv Ivan Franko National University,

Scientific Library

5 Drahomanov str., 79601, Lviv, Ukraine,

e-mail: lesya.kupyn@lnu.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2570-1914>

The formation of Soviet power in Western Ukraine significantly affected the work organization of Lviv University and the library in particular. Despite the declared attempts to conduct ukrainization, since Soviet authorities came to power there were no major personnel changes both in the Fundamental Library and in University as well. Among the staff of the library predominated Polish people. Instead, the library was one of the first units of the university which felt the essence of Soviet system. Access to “imperialist literature” was forbidden, all production processes were strictly controlled. In order to popularize Marxism and Leninism works and other Soviet literature, the Central Bibliographic Bureau was created. After the restoration of the Soviet administration at the University of Lviv, for a short time it continued to adhere to sovietization of the library of 1939–1941, including personnel policy. Since January 1945 began a wave of arrests of Polish intelligentsia, that ended in the so-called “voluntarily” liberation of Polish people and their deportation from the country. As a result, vacancies in the library were filled mostly by newly arrived personnel from the eastern regions of Ukrainian SSR and from Russia, which did not have sufficient qualifications. At that time there was a special fund of the library with limited access to the forbidden literature. Significant event in work organization of the library of Lviv University was the order made by rector Ivan Beliakevych to provide the library with the status of the scientific one.

Keywords: Lviv University, Scientific Library, Sovietization of Western Ukraine, special fund.

Стаття надійшла до редколегії 07.09.2018

Стаття прийнята до друку 15.04.2019